

24.10.2016

Dnro 5540/4/15

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajujoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia

VANGIN PERUSTEETON TARKKAILUUN SIJOITTAMINEN

1

KANTELU

Kantelija pyysi 4.12.2015 päivätyssä kirjeessään oikeusasiamiestä tutkimaan Mikkelin vankilan menettelyä hänen poistamisessaan ulkoilusta ja viemisessä eristysosastolle sekä henkilöntarkastuksen suorittamistapaa ja olosuhteitaan ollessaan tarkkailussa eristyssellissä.

Kantelijan mukaan hän ei ole antanut aihetta vankilan toiminnalle asiassa. Kantelija pitää kohteluaan eristysosastolla erittäin törkeänä ja nöyryyttävänä. Kantelijan mukaan tällainen vankien kohtelu on normaalia ja erittäin yleistä Mikkelin vankilassa.

2

SELVITYS

Kantelun johdosta pyydettiin 12.2.2016 Mikkelin vankilan selvitys. Selvityksen antoivat vankilan johtaja ja apulaisjohtaja.

Kantelun johdosta lähetettiin 17.3.2016 yksilöity lisäselvityspyyntö Mikkelin vankilan johtajalle, jossa todettiin muun muassa seuraavaa.

Kantelun kohteen tulee lähtökohtaisesti itse antaa selvitys asiasta. Selvityksessä tulee ottaa kantaa kantelijan esittämiin väittämiin – pitävätkö ne kantelun kohteen mielestä paikkansa vai eivät ja jos eivät, mikä on hänen käsityksensä tapahtumien kulusta. Henkilökohtaisen selvityksen on nyt antanut vain apulaisjohtaja [nimi poistettu] 23.11.2015 tapahtuneen kantelijan kuulemisen ja muistutuksen antamisen osalta. Muiden tapahtumien osalta jää pääosin epäselväksi, eroaako ja millä tavoin kyseessä olleiden virkamiesten käsitys tapahtumien kulusta siitä, mitä kantelija esittää.

Lisäselvityksessä tulisi antaa selvitys ainakin seuraavista seikoista.

- Tarkempi selvitys ulkoilun tapahtumista. Kantelijan kertoman mukaan häntä alkoi huimata, minkä vuoksi hän hakeutui istumaan. Tähän mennessä saadun selvityksen mukaan kantelija ei totellut käskyjä siirtyä pois alueelta, joka on rajatun ulkoilun alueen ulkopuolella. Hänet piti, ilmeisesti voimaa käyttäen, "hallitusti poistaa" ulkoilun alueelta. Toisaalta selvityksessä todetaan hänen käyttäytyneen siten, että hän halusi päästä ulkoilusta kesken ulkoilun ajan pois. Selvitys vaikuttaa jossakin määrin ristiriitaiselta.
- Selvityksen mukaan ei ollut riittävää suorittaa pelkkää turvatarkastusta. Mikä oli henkilöntarkastuksen suorittamisen peruste.
- Onko henkilöntarkastus suoritettu paikassa, jossa on peililasi ja valvontakamera. Onko kamera ollut tuolloin käytössä. Onko henkilöntarkastusta seurattu peililasin takaa.
- Montako vartijaa oli läsnä sellissä henkilöntarkastusta suoritettaessa.
- Onko sellissä ollut valot ympärivuorokautisesti.
- Selvityksen mukaan kantelija oli sijoitettu tarkkailuun häiriökäyttäytymisen vuoksi. Millaista tämä häiriökäyttäytyminen oli.
- Mikä on selvityksessä mainittu "eristyssellivaatetus".

Selvityksestä puuttuu lisäksi nimenomainen kannanotto ainakin seuraaviin väitteisiin.
 - Kantelija joutui seisomaan pitkän aikaa alasti ja hänen pyynnölleen saada vaatteita naureskeltiin.
 - Kantelijalle annetut vaatteet olivat liian pieniä eikä hän pyynnöstään huolimatta saanut isompia vaatteita.

Kantelija kertoi vartijan vasta aamulla 23.11.2015 tuoneen hänelle vuodevaatteet. Onko kyseistä vartijaa kuultu. Mikä on hänen näkemyksensä kantelijan tältä osin kertomasta. Onko valvontakameratallenteesta tarkastettu, milloin kantelijalle on toimitettu vuodevaatteet.

Pyydän toimittamaan valvontakameratallenteen alkaen kantelijan eristysosastolle viemisestä hänen pois siirtämiseensä asti, jos tallenne on vielä olemassa.

Lisäselvityspyynnöstä huolimatta vankila ei toimittanut tapahtumiin osallistuneiden ja kantelun kohteena olevien virkamiesten selvitystä asiasta. Selvityspyyntöni antoivat selvityksen tälläkin kertaa ainoastaan vankilan johtaja ja apulaisjohtaja. Apulaisjohtaja totesi selvityksessään, että hän oli keskustellut asiasta uudelleen tapaukseen osallistuneen henkilökunnan kanssa ja että selvitys oli hänelle syntynyt käsitys tapahtumista näiden keskusteluiden perusteella. Apulaisjohtajan selvityksestä ei ilmennyt kenen henkilökuntaan kuuluvien kanssa hän oli keskustellut ja mitä kukakin oli kertonut hänelle tapahtumista.

- - -

Kantelun johdosta on hankittu selvitystä myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköstä ja Vankiterveydenhuollon yksiköstä.

3 RATKAISU

3.1 Kantelijan ja henkilökunnan toiminta ulkoilupihalla

3.1.1 Oikeusohjeita

Vankeuslain 1 luvun 6 §:ssä säädetään toimivaltuuksien käytön yleisistä periaatteista. Pykälän 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen. Pykälän 2 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin ylläpitää vankilan järjestystä ja turvallisuutta. Pykälän 3 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on suoritettava virkatehtävänsä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi.

Vankeuslain 15 luvun 2 §:n mukaan vangin on noudatettava vankilan järjestyssääntöä sekä vankilan henkilökunnan antamia kehotuksia ja käskyjä. Vangin on käyttyädyttävä vankilan henkilökuntaa sekä muita vankeja ja henkilöitä kohtaan asiallisesti.

Vankeuslain 15 luvun 3 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan järjestyksirikkomus on Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen toimivaltansa rajoissa vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi antaman kehotuksen tai käskyn noudattamatta jättäminen. Lain esitöiden (HE 263/2004 vp) mukaan tällainen määräys voi koskea esimerkiksi jollakin alueella oleskelua.

Vankeuslain 15 luvun 4 §:ssä säädetään vangille määrättävistä kurinpitorangaistuksista. Sen mukaan, jollei muistutusta pidetä riittävänä seuraamuksena, vangille voidaan määrätä kurinpitorangaistuksena:

- 1) varoitus;
- 2) vapaa-ajan toimintaan osallistumisen, rahan tai muiden maksuvälineiden käytön tai omaisuuden hallussapidon rajoittaminen enintään 30 vuorokauden ajaksi (oikeuksien menetys); tai
- 3) sijoittaminen yksinäisyyteen enintään kymmenen vuorokauden ajaksi (yksinäisyysrangaistus).

Vankeuslain 18 luvun 6 §:ssä säädetään voimakeinojen käytöstä. Sen 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on virkatehtävää suorittaessaan vankilassa, sen alueella ja välittömässä läheisyydessä, vangin kuljetuksen aikana sekä Rikosseuraamuslaitoksen valvomassa toiminnassa oikeus käyttää voimakeinoja:

- 1) vangin karkaamisen tai luvatta poistumisen estämiseksi, vastarinnan murtamiseksi ja tässä tai 16 luvussa tarkoitetun valvonta-, tarkastus- ja turvaamistoimenpiteen suorittamiseksi;
- 2) 17 luvussa tarkoitetun vankilaan pääsyn estämiseksi, esineiden ja tavaroiden haltuun ottamiseksi, alueelta poistamiseksi sekä kiinniottamisen ja säilöissäpidon toimittamiseksi; sekä
- 3) henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen tai muun henkilön terveyttä vaarantavan teon taikka tapahtuman uhatessa luvattoman pääsyn estämiseksi, esteen poistamiseksi tai kulkuneuvon pysäyttämiseksi.

Pykälän 2 momentin mukaan voimakeinojen on oltava tarpeellisia ja olosuhteisiin nähden puolustettavia. Puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Voimankäyttövälineitä saa käyttää ainoastaan asianmukaisen koulutuksen saanut virkamies.

3.1.2

Tapahtumat ja saatu selvitys

Kantelija oli istunut 22.11.2015 ulkoilun aikana ulkoilupihan ympärillä olevan rakennuksen ulkonevalle ikkunapellillä, kun vartija oli kehottanut häntä siirtymään pois istumasta ikkunapellin päältä.

Kantelijan mukaan istumisen syynä oli se, että häntä oli alkanut huimata. Kantelija kertoo sanoneensa vartijalle, että se oli pihan ainoa lumeton paikka ja kysyneensä miksi ei voi istua siinä, kun hän on aikaisemminkin istunut samassa paikassa. Kantelijan mukaan hän ei saanut kysymykseen vastausta, vaan ovesta paikalle tuli useita vartijoita, jotka tarttuivat mitään sanomatta häneen kiinni ja kuljettivat väkisin eristysselliin.

Apulaisjohtajan selvityksen mukaan ulkoilua koskevassa ohjeessa oli kielletty ikkunapeltien päällä istuminen. Ulkoilupihalla on istumapenkkejä sitä varten, ettei vangeille tule kiusausta poistua rajatulta ulkoilualueelta siirtyäkseen istumaan ulkoilua valvovan vartijan näkökentän katvealueelle esimerkiksi juuri ulkoilupihan ympärillä olevien rakennusten ikkunoiden ikkunapelleille. Selvityksen mukaan kantelijan huimaukseen viittaavaa ei ollut havaittu, eikä vankilan poliklinikallakaan ollut ollut tällaista tietoa. Selvityksen mukaan ikkunapellit olivat teräväreunaiset ja ohjeen tarkoituksena oli siten turvata myös vangin terveydentila. Selvityksen mukaan ulkoilua valvova vartija oli pakotettu hälyttämään apua tilanteen kärjistyttyä järjestyksen turvaamiseksi. Kantelijan käyttäytyminen oli omiaan aiheuttamaan muissa vangeissa kapinamielialaa.

Apulaisjohtaja lähetti 12.10.2016 vankilan ulkoiluohjeen, jossa todetaan muun muassa, että on pukeuduttava asiallisesti, keskustelu/huutaminen selleihin on kielletty, roskaaminen/sotkeminen on kielletty, henkilökunnan antamia ohjeita/määräyksiä on noudatettava, rajoja ei saa ylittää, ikkunapellillä ei istuta ja että ulkoilusta ei pääse WC-tiloihin.

Vartijan A:n tekemän ilmoituksen (165/2015/Miv) mukaan kantelija ei ollut useista kehotuksista huolimatta siirtynyt pois ikkunalaudalta ja oli ilmoittanut, ettei tule lähtemään mihinkään, vaan istuu ulkoilun loppuun asti. Vartija pyysi lisää vartijoita poistamaan kantelija ulkoilupihalta. Paikalle saapui vartijat B, C, D ja E. Vartijat poistivat kantelijan ulkoilupihalta ja hänet siirrettiin eristysosaston selliin.

Kurinpitokäsittelyn yhteydessä 24.11.2015 kantelija oli kiistänyt niskoittelun ja ilmoittanut, ettei hän ollut tiennyt, että ikkunapelleillä ei saanut istua. Apulaisjohtaja katsoi kantelijan syyllistyneen vankeuslain 15 luvun 3 §:n vastaiseen niskoitteluun, mutta että muistutus oli tapauksessa riittävä seuraamus eikä asiaa viety varsinaiseen kurinpitokäsittelyyn. Harkinnassa hän huomioi sen, että kantelija oli ollut tapaukseen liittyen erillään pidettävänä yhden vuorokauden 22.–23.11.2015.

3.1.3

Kannanotto

Vangilla on velvollisuus noudattaa vankilan henkilökunnan toimivaltansa rajoissa antamia kehotuksia ja käskyjä. Ilmoituksen mukaan vartija oli myös useamman kerran kehottanut kantelijaa nousemaan ennen kuin hän oli kutsunut vartijoita paikalle poistamaan kantelija ulkoilusta.

Kantelijan kertomassa ja vankilasta saadussa selvityksessä tapahtumien kulusta kerrotaan osittain eri tavalla. Kantelun mukaan kantelija ei ollut tiennyt, että ikkunalaudalla ei saanut istua ja että vartija ei ollut vastannut hänen kysymykseensä siitä miksi siinä ei saanut istua. Vankilasta saadusta selvityksestä ei myöskään ilmene, että vartija olisi vastannut kantelijan kysymykseen ennen kuin arvioi tarpeelliseksi muiden vartijoiden paikalle kutsumisen kantelijan poistamiseksi ulkoilusta.

Lisäselvityspyynnössä vankilaa pyydettiin toimittamaan tapahtumaan osallistuneiden vartijoiden tarkempi selvitys ulkoilun tapahtumista, mutta tällaista selvitystä ei ole toimitettu.

Vankilan järjestyssäännössä voidaan antaa tarkempia määräyksiä vankilan alueella liikkumisesta. Vankilassa voidaan antaa ohjeita erilaisista asioista, mutta näillä ohjeilla ei voida asettaa vangille uusia oikeuksia tai velvollisuuksia. Ulkoiluohjekin on lähinnä kooste asioista, jotka on jo muualla säännelty. Vangille ei siten voida esimerkiksi määrätä kurinpitorangaistusta pelkästään ulkoiluohjeen rikkomisen perusteella. Tänne toimitetussa ulkoiluohjeessa ei ollut myöskään tietoa kuka ohjeen on antanut ja koska se on annettu.

Ulkoilua valvovalla vartijalla on ollut peruste kehottaa kantelijaa poistumaan istumasta ikkunapelliltä, jos se on rajatun ulkoilualueen ulkopuolella. Saadun selvityksen perusteella minulla ei ole siten aihetta epäillä, että vartijalla ei olisi ollut riittävää perustetta antaa kantelijalle kehotusta poistua istumasta ikkunalaudalla. Totean kuitenkin, että ottaen kuitenkin huomioon vankeuslain toimivaltuuksien käyttöä koskevat yleiset periaatteet on perusteltua, että tapauksenkaltaisessa tilanteessa vangille kerrotaan myös peruste miksi ikkunalaudalta on siirryttävä ja erityisesti silloin, jos vanki sitä kysyy. Vankeuslain 1 luvun 6 §:n mukaiset toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet lähtevät, että vankia tulee lähtökohtaisesti ensin neuvoa oikeasta toimintatavasta ennen kehotuksiin ja käskyihin turvautumista.

Jos vanki ei noudata vankilan henkilökunnan toimivaltansa puitteissa antamaa käskyä tai kehotusta, vankiin voidaan kohdistaa voimakeinoja vankeuslain 18 luvun 6 §:n edellytysten täytyessä. Voimakeinojen on oltava tarpeellisia ja olosuhteisiin nähden puolustettavia. Puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Apulaisjohtajan selvityksen mukaan kantelija siirrettiin pois ulkoilualueelta hallitusti ja vammoitta eristysosastolle. Kantelija ei ole myöskään väittänyt, että hänelle olisi aiheutunut siinä yhteydessä fyysisiä vammoja. Saadun selvityksen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että vartijoiden saapuessa paikalle kantelijalle ei olisi annettu mahdollisuutta kävellä itse eristysosastolle, vaan hänet on heti voimakeinoja käyttäen kuljetettu sinne, kuten kantelija kertoo. Voimakeinojen käytön tarpeellisuusvaatimuksella tarkoitetaan, että voimakeinoja ei saa käyttää varmuuden vuoksi vaan vasta, jos muut keinot eivät tehoa. Ottaen huomioon voimakeinojen käytön viimesijainen luonne, käsitykseni mukaan tapauksessa olisi tullut menetellä siten, että kantelijalle olisi ensin annettu mahdollisuus itse kävellä eristysosastolle ennen kuin häneen kohdistettiin voimakeinoja.

Saadun selvityksen puutteellisuuden johdosta asiassa on jäänyt epäselväksi, onko kantelijalle kerrottu ennen kehotusta tai kehotuksen jälkeen syytä siihen miksi rakennuksen ikkunapellillä ei ole saanut istua. Tilanne on joka tapauksessa kärjistynyt, kuten apulaisjohtajan selvityksessä katsotaan ja on johtanut kantelijan poistamiseen ulkoilusta voimakeinoja käyttäen. Asiassa jää epäselväksi olisiko tilanteen kärjistyminen voitu välttää toisenlaisella toiminnalla.

Ulkoilupihan tapahtumien osalta kiinnitän Mikkelin vankilan huomiota vankeuslain 1 luvun 6 §:n mukaisiin toimivaltuuksien käytön yleisiin periaatteisiin. Vankia tulee siten ohjata ensisijaisesti neuvoin ja ohjein ja vasta sen jälkeen turvautua kehotuksiin ja käskyihin. Kiinnitän vankilan huomiota myös vankeuslain 18 luvun 6 §:n säännöksiin voimakeinojen käytöstä. Vankiin ei saa kohdistaa voimakeinoja varmuuden vuoksi vaan tarpeellisuusvaatimuksen on täyttyävä ennen niiden käyttämistä.

Siltä osin, kun apulaisjohtajan selvityksessä on kehotuksen antamista perusteltu ikkunapellin teräväreunaisuudella ja että kyse on ollut kantelijan terveydentilan turvaamisella, pidän esitettyä perustetta ongelmallisena käskyystoimivallan kannalta. Vankeuslain 1 luvun 3 §:n mukaan vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista vangeille. Käsitykseni mukaan säännöstä ei voida tulkita siten, että se antaisi vartijoille toimivallan kehotusten antamiseen tapauksen kaltaisissa tilanteissa varsinkin, jos kehotuksen noudattamatta jättäminen johtaa kurinpidollisiin tai muihin seuraamuksiin.

Selvityksestä ilmenee, että apulaisjohtaja katsoi muistutuksen riittäväksi seuraamukseksi ja hän ei vienyt asiaa varsinaiseen kurinpitokäsittelyyn. Kantelijaan kohdistettu turvaamistoimi, eli tarkkailuun sijoittaminen on myös huomioitu kurinpitorangeistusta mitattaessa. Apulaisjohtaja on toiminut asiassa toimivaltansa rajoissa, eikä asia anna minulle aiheutta enempään.

3.2

Tarkkailuun sijoittamisen edellytykset ja tarkkailuun sijoittamisesta päättäminen

3.2.1

Oikeusohjeita

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Ketään ei saa kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua ilman laissa säädettyä perustetta.

Vankeuslain 18 luvun 3 §:ssä säädetään vangin tarkkailuun sijoittamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan vanki saadaan sijoittaa huoneeseen tai selliin, jossa häntä voidaan ympärivuorokautisesti tarkkailla teknisin apuvälinein tai muulla tavoin, jos se on välttämätöntä:

- 1) päihtyneen tai päihdyttävien aineiden käyttämisen vieroitusoireista kärsivän vangin terveydentilan seuraamiseksi ja hänen turvallisuutensa varmistamiseksi;
- 2) itsemurhan tai itsetuhoisen käyttäytymisen estämiseksi; taikka
- 3) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muulla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle.

Pykälän 2 momentin mukaan tarkkailuun sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuollon ammattihenkilölle. Lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tulee mahdollisimman pian tutkia vangin terveydentila. Vankia on tarkoin seurattava teknisellä valvonnalla ja muulla tavoin.

Vankeuslain 18 luvun 20 §:ssä säädetään päätösvallasta tarkkailuun sijoittamisessa. Sen mukaan tarkkailuun sijoittamisesta päättää turvallisuudesta vastaava virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies.

Vankeuslain 20 luvun 1 §:n 1 momentin 15 kohdassa säädetään muutoksenhakuoikeudesta tarkkailua koskevaan päätökseen. Sen mukaan vanki saa vaatia oikaisua tai valittaa Rikosseuraamuslaitoksen päätöksestä, joka koskee 18 luvun 3 §:ssä tarkoitettu tarkkailuun sijoittamista.

Vankeuslain 16 luvun 7 §:ssä säädetään päihteettömyyden valvonnasta. Sen 1 momentin mukaan, jos on syytä epäillä, että vanki on alkoholin, muun päihdyttävän aineen taikka rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitetun dopingaineen vaikutuksen alainen, vanki voidaan velvoittaa antamaan virtsa- taikka sylkinäyte taikka suorittamaan puhalluskoe. Pykälän 2 momentin mukaan, jos päihtymystila on ulkonaisista merkeistä päätellen ilmeinen, näytettä ei edellytetä, ellei vanki sitä vaadi.

Rikosseuraamuslaitos on antanut 4.2.2010 ohjeen (3/004/2010) Vangin päihteettömyyden valvonnasta, päihtymystilan toteamisesta ja päihdevalvonnan testeistä. Sen mukaan vangin epäiltyyn tai ilmeiseen päihtymystilaan tulee aina puuttua. Päihtymystilan ja mahdollisten vieroitusoireiden toteaminen tapahtuu havainnoimalla tai käyttämällä apuna puhalluskoetta tai päihdetestiä. Päihtymystilaa koskevat havainnot on kirjattava Rikosseuraamuslaitoksen vahvistamalle lomakkeelle vankitietojärjestelmään.

3.2.2

Tapahtumat ja saatu selvitys

Kantelija sijoitettiin tarkkailuun 22.11.2015 klo 13.46 ja tarkkailu päättyi 23.11.2015 klo 14.50. Vankilasta on annettu erilaisia syitä ja perusteita kantelijan tarkkailuun sijoittamiselle.

Apulaisjohtajan 11.3.2016 antaman selvityksen mukaan kantelijan häiriökäyttäytyminen edellytti hänen sijoittamista tarkkailuun. Apulaisjohtajan selvityksessä ei tarkemmin ilmennyt millaista tämä kantelijan häiriökäyttäytyminen oli ollut ja vankilalta pyydettiin lisäselvitystä asiasta. Apulaisjohtajan 24.3.2016 antaman lisäselvityksen mukaan häiriökäyttäytymisellä hän tarkoitti kantelija ”epämääräistä vastustelua”, jonka katsoi edellyttäneen tarkkailuun sijoittamista. Tarkkailuun sijoittamisen syynä oli kantelijan mielenterveyden seuranta, koska siinä hetkessä se ei ole ollut vakaa. Selvityksen mukaan tämä on ollut tilanteessa mukana olleiden pitkän virkauran omaavien vartijoiden käsitys tilanteesta.

Vankilan johtajan 23.3.2016 antaman selvityksen mukaan tapahtumat johtuivat kantelijan uhmailusta, joka antoi syyn epäillä päihtymystä. Kantelija eristettiin tästä syystä ja hänen tilannettaan seurattiin yön yli eristyssellissä.

Vankilan johtajalle lähetettiin 20.4.2016 selvityspyyntö, jossa pyydettiin toimittamaan kantelijan päihtymysepäilystä tehty päihtymystilalomake, jos sellainen on tapauksessa tehty. Tällaista päihtymystilalomaketta ei ole toimitettu. Päihtymystilaa koskevat havainnot tehdään vankitietojärjestelmään. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköstä 14.10.2016 saadun tiedon mukaan kantelijan päihtymystilaa koskevista havainnoista ei ole tehty merkintöjä vankitietojärjestelmään.

Tarkkailua koskevat päätökset tehdään vankitietojärjestelmään. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköstä 14.4.2016 saadun tiedon mukaan kantelijaa koskevaa tarkkailuun sijoittamista koskevaa päätöstä ei ole vankitietojärjestelmässä. Apulaisjohtajalta 12.10.2016 saadun tiedon mukaan kantelijan tarkkailuun sijoittamisesta on tehty merkintä vankitietojärjestelmän asuntokortille, mutta hänen tarkkailuun sijoittamisesta ei oltu tehty päätöstä.

Vankiterveydenhuoltoyksiköstä 4.4.2016 saadun tiedon mukaan sen rekisteristä ei löydy merkintää, että kantelijan tarkkailuun sijoittamisesta olisi ilmoitettu terveydenhuoltohenkilökunnalle.

3.2.3

Kannanotto

Vankilan johtajan selvityksen mukaan kantelijan tarkkailuun sijoittaminen perustui epäilyyn hänen päihtymyksestään. Vankeuslaissa on asetettu varsin tiukat edellytykset vangin tarkkailuun sijoittamiselle päihtymyksen perusteella. Tarkkailuun sijoittamisen on oltava välttämätöntä päihtyneen terveydentilan seuraamiseksi ja hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Tapauksessa ei ole esitetty mitään näyttöä siitä, että kantelija olisi ollut päihtynyt, saati siitä, että hän olisi ollut sillä tavalla päihtynyt, että tarkkailuun sijoittamisen edellytykset olisivat täyttyneet. Kantelijalta ei ole pyydetty virtsanäytettä eikä häntä ole pyydetty suorittamaan puhalluskoetta. Kantelijasta ei myöskään ole tehty päihtymystilalomaketta, kuten Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön antamassa ohjeessa edellytetään päihtymysepäilyn yhteydessä tehtävän. Selvityksistä ei muutenkaan millään tavalla ilmene

perusteita epäillä, että kantelija olisi ollut päihtynyt. Se seikka, että kantelija ei ole noudattanut vartija kehotusta ulkoilussa ei osoita hänen olleen päihtynyt, kuten vankilan johtajan selvityksessä katsotaan.

Apulaisjohtajan selvityksessä on ensin kerrottu tarkkailuun sijoittamisen perusteena olleen kantelijan häiriökäyttäytymiseen. Antamassaan lisäselvityksessä apulaisjohtaja kertoi tarkoittaneensa sillä kantelijan ”epämääräistä vastustelua”. Esitetyt perusteet eivät voi olla peruste vangin tarkkailuun sijoittamiselle.

Apulaisjohtaja on lisäselvityksessään todennut tarkkailuun sijoittamisen perusteeksi myös kantelijan mielentilan seurannan, koska se ei ollut vakaa. Selvityksen mukaan tämä perustui paikalla olleiden vartijoiden käsitykseen tilanteesta. Selvityksestä ei kuitenkaan ilmene keitä kyseiset vartijat olivat ja mihin huomioihin he perustivat arvionsa. Vankeuslaissa on asetettu tiukat edellytykset vangin tarkkailuun sijoittamiselle vangin henkisen terveydentilan perusteella. Tarkkailuun sijoittamisen on oltava välttämätöntä vangin itsemurhan tai itsetuhoisen käyttäytymisen estämiseksi. Katson, että tapauksessa ei ole esitetty perusteita kantelijan tarkkailuun sijoittamiselle myöskään apulaisjohtajan esittämillä perusteilla.

Edellä todetun perusteella katson, että vankila ei ole esittänyt perusteita kantelijan tarkkailuun sijoittamiselle. Kantelijan tarkkailuun sijoittamisen edellytysten puuttuminen ei kuitenkaan ole ainoa ongelma asiassa.

Vangin tarkkailuun sijoittamisen edellytyksenä on tietenkin, että sitä ennen on tehty asiaa koskeva päätös. On ilmennyt, että kantelijan tarkkailuun sijoittamisesta ei ole tehty ollenkaan päätöstä. Tarkkailuun sijoittamisessa on kyse erittäin merkittävästä vangin oikeusasemaan vaikuttavasta päätöksestä. Pidän vankilan virhettä asiassa erittäin vakavana.

Tarkkailuun sijoitetulla on muutoksenhakuoikeus tarkkailuun sijoittamista koskevasta päätöksestä, eli hän voi siten saattaa viime kädessä tuomioistuimen harkittavaksi päätöksen lainmukaisuuden. Tätä mahdollisuutta kantelijalle ei tässä tapauksessa siten ole ollut.

Kantelijan tarkkailuun sijoittamisesta ei ole myöskään ilmoitettu terveydenhuollon ammattihenkilölle, kuten laki edellyttää aina tehtävän. Tältäkin osin pidän vankilan tekemää virhettä erittäin vakavana.

3.3

Henkilöntarkastuksen suorittaminen

3.3.1

Oikeusohjeet

Vankeuslain 16 luvun 4 §:ssä säädetään henkilöntarkastuksesta. Sen 1 momentin mukaan vangille voidaan tehdä henkilöntarkastus, jos:

- 1) vankia epäillään 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen luvattomien esineiden tai aineiden hallussapidosta; tai
- 2) henkilöntarkastus on tarpeen karkaamisen tai avolaitoksesta luvatta poistumisen ehkäisemiseksi, vankilan järjestystä tai turvallisuutta uhkaavan vaaran torjumiseksi, epäillyn järjestysrikkomuksen tutkimiseksi, vankilaan saapumisen tai palaamisen johdosta taikka valvomattoman tapaamisen ja lapsen tapaamisen yhteydessä.

Pykälän 2 momentin mukaan henkilöntarkastus käsittää sen tutkimisen, mitä vangilla on vaatteissaan tai muutoin yllään. Henkilöntarkastus käsittää myös vangin suun tutkimisen.

Valtioneuvoston vankeudesta antaman asetuksen 63 §:n mukaan ennen tarkkailuun sijoittamista vangille on tehtävä henkilöntarkastus ja hänen vaatteensa on vaihdettava. Tarkkailun aikana vangin on käytettävä vankilan antamaa vaatetusta.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on antanut ohjeen (1/004/2015) henkilöntarkastuksesta. Sen mukaan henkilöntarkastus on tehtävä hienotunteisesti ja vangin yksityisyyttä kunnioittaen. Henkilönkatsastustilanteessa vankeja on kohdeltava hänen ihmisarvoaan kunnioittaen ja korostetaan virkamiehen asiallista ja ammattimaista käytöstä ja kielenkäyttöä koska henkilöntarkastusta suoritettaessa liikutaan ihmisarvoisen kohtelun kannalta herkillä alueilla. Tarkastusta suorittavalta henkilöltä edellytetään tällöin erityistä hienotunteisuutta.

3.3.2

Tapahtumat ja saatu selvitys

Kantelijan mukaan henkilöntarkastus suoritettiin eristyssellissä, jossa valvontakamera seinässä ja kaksi isoa peililasia, joista näkee läpi vain yhdeltä puolelta. Lisäksi sellissä oli 7-8 vartijaa, jotka käskivät häntä riisumaan kaikki vaatteet pois. Otettuaan vaatteet pois päältä kantelija kertoi joutuneensa seisomaan kauan aikaa alasti kaikkien vartijoiden katsellessa eikä hän voinut tietää kuinka moni katsoi häntä peililaisen takaa tai valvontakamerasta. Kantelijan pyytäessä vaatteita osa vartijoista naureskeli hänelle. Kantelija kertoi tunteneensa olonsa erittäin nöyryytyksi ja koko tilanteen ihmisarvoaan alentavaksi.

Apulaisjohtajan selvityksen mukaan ulkoilua valvovalle vartijalle oli syntynyt epäily, että kantelijalla oli jotain luvaton mukanaan, koska käyttäytyi siten, että halusi päästä ulkoilusta kesken ulkoiluajan pois. Tilanteessa ei ollut riittävää suorittaa pelkkää turvatarkastusta, vaan vartijat tekivät esimiehen ohjeen mukaan henkilöntarkastuksen. Henkilöntarkastukseen osallistui neljä miesvartijaa. Henkilöntarkastuksessa ei löydetty luvattomia esineitä. Henkilöntarkastus suoritettiin eristyssellissä, jossa kamera jää vangin ja tarkastajien väliin, eikä alaston vanki näy valvontakamerassa tarkastuksen aikana. Apulaisjohtajan käsityksen mukaan valvontakameraa ei voi kytkeä pois päältä ilman, ettei aiheuteta teknisiä ongelmia. Selvityksen mukaan tarkastus suoritettiin hienotunteisesti ja viivyttämättä. Selvityksen mukaan kantelija sai erityissellivaatetuksen noin 10 minuutin kuluttua siitä, kun tarkastus aloitettiin.

Vankilan johtajan selvityksen mukaan epäily päihtymyksestä ja luvattoman aineen hallussapidosta oli syy kantelijan henkilöntarkastukselle. Selvityksen mukaan tarkastusta ei seurattu ikkunan läpi tai kamerasta, eikä tilannetta tarpeettomasti pitkitetty tai kantelijaa asialla nöyryytetty. Selvityksen mukaan sopivan kokoiset vaatteet toimitettiin hänelle mahdollisimman pian.

3.3.3

Kannanotto

Apulaisjohtajan selvityksen mukaan vartijat tekivät kantelijalle esimiehensä ohjeen mukaisesti henkilöntarkastuksen, koska kantelijaa epäiltiin luvattomien esineiden hallussapidosta ja turvatarkastusta ei pidetty riittävänä. Luvattomien esineiden hallussapidon epäily perustui taas siihen, että kantelijan katsottiin toiminnallaan halunneen pois kesken ulkoilun. Selvityksessä kantelijan henkilöntarkastukselle esitetyt perusteet vaikuttavat varsin heikoilta, enkä täysin

ymmärrä perusteluiden logiikkaa. Vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 63 §:n mukaan tarkkailuun sijoitetulle on tehtävä henkilöntarkastus ja hänen vaatteensa on vaihdettava ennen tarkkailuun sijoittamista. Koska kantelijan tapauksessa on katsottu olevan kyse tarkkailuun sijoittamisesta, henkilöntarkastusten edellytysten täyttymisen arvioinnille en näe tässä kuitenkaan tarvetta.

Kantelussa ja selvityksessä on kerrottu eri tavoin henkilöntarkastukseen osallistuneen henkilökunnan määrästä. Apulaisjohtajan selvityksessä on kiistetty kantelijan väite siitä, että henkilöntarkastukseen olisi osallistunut 7–8 vartijaa. Selvityksen mukaan henkilöntarkastukseen on osallistunut neljä vartijaa ja että tarkastusta ei seurattu peililasin takaa. Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on päätöksessään (1215/4/09) ottanut kantaa tarkastusten suorittamistapaan siihen osallistuvan henkilökunnan määrän osalta. Kannanottonaan hän totesi seuraavan.

”Pidän --- vankilan menettelyä arvostelulle alttiina vankeuslain 1 luvun 6 §:n 3 momentin suhteellisuusperiaatteen ja vähimmän haitan periaatteiden kannalta. Mielestäni 8–10 vankeinhoitolaitoksen henkilöstöön kuuluvan osallistuminen vangin tarkastukseen ei voi olla välttämätöntä. Näin usean henkilön osallistumiselle tarkastukseen ei ole saamissani selvityksissäkään osoitettu olevan pakottavaa esimerkiksi toiminnallista tai vankilan turvallisuuteen liittyvää perustetta.

Vankeuslain mukaan henkilöntarkastus ja muun kuin terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluvan suorittama henkilönkatsastus tehdään todistajan läsnä ollessa. Laissa ei säädetä todistajan läsnäolosta turvatarkastuksissa, eikä minkään tarkastustyyppin kohdalla siitä, kuinka monta itse tarkastuksen suorittajia tulee tai voi olla. Käsitakseni mukaan vankilassa suoritettavissa erilaisissa tarkastuksissa on yleensä riittävää, että läsnä on kaksi vankeinhoitoviranomaisen henkilöstöön kuuluvaa henkilöä, joista toinen suorittaa itse tarkastuksen ja toinen on läsnä todistajana. Vangin tarkastukseen ei tulisi osallistua enempää vankeinhoitolaitoksen henkilöstöä kuin mikä on perusteltua vankeuslain 1 luvun 6 §:n 3 momentin mukaisen suhteellisuus- ja välttämättömyysperiaatteen kannalta. Vankilan turvallisuuteen liittyvät tarpeet voidaan toteuttaa ilman, että muilla mahdollisesti lähettyvillä olevilla vartijoilla on suoraa näköyhteyttä tarkastukseen. Toisin sanoen silloin, kun turvallisuusasiat edellyttävät useamman vartijan läsnäoloa tarkastustilanteessa, voidaan toimenpiteen aiheuttamaa vangin oikeuksiin puuttumisen astetta vähentää sillä, että muut vartijat ovat esimerkiksi oven, sermin tai muun näköesteen takana.”

Voin yhtyä oikeusasiamies Jääskeläisen kannanottoon. Selvityksestä ei ilmene, että kantelija olisi tilanteessa millään tavoin vastustellut tai ollut uhkaava henkilökuntakuntaa kohtaan. Katsonkin, että vaikka henkilöntarkastusta suoritettaessa paikalla samassa tilassa olisi ollut vain neljä vartijaa, tämäkin on ollut lähtökohtaisesti liikaa.

Kantelija kertoi joutuneensa olleen kauan alasti ennen kuin saa vaatteita, mutta ei tarkemmin arvioinut ajan pituutta. Apulaisjohtajan selvityksen mukaan kantelija olisi saanut vaatteet noin kymmenen minuutin kuluttua tarkastuksen alkamisesta. Pidän vankilan selvityksessä myöntämää aikaa erittäin pitkänä. Selvityksestä ei ilmene syytä siihen, miksi kantelijalle annettavia vaatteita ei olisi voitu hakea paikalle valmiiksi ennen kuin hänet määrättiin riisuutumaan. Edellä todetun johdosta katson, että kantelijan henkilöntarkastusta ei ole suoritettu hienotunteisesti ja hänen yksityisyyttä kunnioittaen.

Euroopan neuvoston kidutuksen, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun vastainen komitea CPT on eri maihin tekemillään tarkastuskäynneillä kiinnittänyt huomiota menettelyyn siinä, kuinka riisuutumista edellyttävä tarkastus tulisi tehdä. CPT on pitänyt perusteltuna toteuttaa tällaiset tarkastukset siten, että riisuminen tapahtuu kahdessa vaiheessa. Ensin riisutaan vaatteet vyötärön yläpuolelta ja ne puetaan takaisin päälle ennen kuin riisutaan vaatteet vyötärön alapuolelta. Kiinnitän Mikkelin vankilan huomiota siihen, että vaatteiden vaihdon sisältävä tarkastus olisi perusteltua tehdä edellä kuvatulla CPT:n suosittelemalla tavalla.

Apulaisjohtajan selvityksessä myönnetään, että selliin on kohdistunut kameravalvonta sinä aikana, kun kantelija oli alasti. Selvityksen mukaan alaston vanki ei kuitenkaan ole näkynyt valvontakameraan, koska kamera jää vangin ja tarkastajien väliin. Oletan, että selvityksellä on kuitenkin tarkoitettu sitä, että tarkastajat ovat vangin ja kameran välissä. Oikeusasiamiehen kantana on jo pitkään ollut, että vankeja ei saa riisuttaa alasti siten, että riisuutuminen näkyy kameravalvonnassa. Tämä on ongelmallista muun muassa siltä kannalta, että valvomossa voi olla töissä toista sukupuolta oleva henkilö. Minulla ei ole mahdollisuutta arvioida miten hyvin kantelijan näkyminen on voitu estää selvityksessä kerrotulla menettelytavalla, mutta se ei vaikuta erityisen varmalta keinolta. Käsitykseni mukaan vangin yksityisyyden suojan kannalta on perusteltua, että kameravalvonta keskeytetään siksi ajaksi, kun vanki riisuutuu. Tietojeni mukaan vankiloissa ollaan hyvin tietoisia siitä, että vankeja ei tule riisuttaa kameravalvonnassa ja näin on myös toimittu. Tiedossani ei ole, että valvontakameran sulkemisesta olisi muissa vankiloissa aiheutunut apulaisjohtajan epäilemiä teknisiä ongelmia.

Kuten edellä olen jo todennut, vankila ei ole toimittanut selvitystä paikalla olleilta vartijoilta, eikä minulla ole siten heidän selvitystään kantelijan esittämiin väitteisiin. Toisaalta kantelussa ei myöskään ole yksilöinyt vartijoita, joiden väitetään käyttäytyneet kantelijan kertomalla tavalla epäasiallisesti. Tämän vuoksi en pysty ottamaan kantaa väitteen todenperäisyyteen, eikä kantelu tältä osin anna minulle aihetta enempään.

3.4

Tarkkailun olosuhteet

3.4.1

Oikeusohjeet

Vankeuslain 1 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen.

Valtioneuvoston vankeudesta antaman asetuksen 63 §:ssä säädetään tarkkailun täytäntöönpanosta ja olosuhteista. Sen 1 momentin mukaan tarkkailun aikana vangin oikeuksia voidaan rajoittaa, jos se on välttämätöntä tarkkailun tarkoituksen toteutumiseksi. Vangin oikeuksien rajoituksissa on otettava huomioon tarkkailuun sijoittamisen peruste. Ennen tarkkailuun sijoittamista vangille on tehtävä henkilöntarkastus ja hänen vaatteensa on vaihdettava. Tarkkailun aikana vangin on käytettävä vankilan antamaa vaatetusta.

Pykälän 2 momentin mukaan tarkkailuun sijoitetulle vangille voidaan antaa haltuun kohtuullinen määrä sellaisia esineitä ja aineita, joiden haltuun antaminen ei vaaranna hänen turvallisuuttaan tai tarkkailun tarkoitusta. Vangille tulee järjestää mahdollisuus tupakointiin, jollei siitä tarkkailun peruste huomioon ottaen aiheudu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle.

Pykälän 3 momentin mukaan vangin ulkoilu ja peseytyminen tapahtuvat erillään muista vangeista. Tapaaminen voidaan järjestää vankeuslain 13 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla erillään muista vangeista.

Pykälän 4 momentin mukaan tarkkailuun käytettävän huoneen tai sellin ilmanvaihdon, lämmityksen ja valaistuksen on oltava riittävät. Vangin haltuun on annettava vuodevaatteet, jollei niiden antaminen vaaranna hänen turvallisuuttaan.

Valtioneuvoston asetuksessa vankeudesta 64 §:ssä säädetään tarkkailun kirjaamisesta. Sen 1 momentin mukaan tarkkailuun sijoittamisesta on kirjattava:

- 1) vangin henkilötiedot;
- 2) tarkkailuun sijoittamisen peruste;
- 3) täytäntöönpanopaikka;
- 4) päätöksen tekijä ja hänen virka-asemansa;
- 5) valvontatapa;
- 6) tarkkailun alkamis- ja päättymisajankohta;
- 7) tarkkailun aikana haltuun annetut esineet ja aineet;
- 8) ajankohta, jolloin sijoittamisesta on tehty terveydenhuoltohenkilökunnalle ilmoitus;
- 9) ajankohta, jona lääkäri tai muu terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluva on tutkinut tarkkailuun sijoitetun terveydentilan;
- 10) se, miten vangin terveydentilaa on seurattu.

3.4.2

Tapahtumat ja saatu selvitys

Kantelijan mukaan jonkin aikaa henkilöntarkastuksen jälkeen hänelle tuotiin ohut muovipäällysteinen patja, jonka hän laittoi sellin lattialle, koska siellä ei ollut sänkyä. Vasta sen jälkeen hänelle annettiin vaatteita, lyhyet alushousut ja sukat. Sen lisäksi hänelle annettiin shortsit ja t-paita, jotka olivat niin pientä kokoa, että hän ei saanut niitä päälleen. Kantelija kertoo olevansa normaalikokoinen (pituus 170 cm ja paino 80 kg), joten kyse ei voinut olla siitä, että sopivia vaatteita ei olisi ollut olemassa. Kantelija katsoi, että menettelyllä haluttiin nöyryyttää ja alistaa häntä mahdollisimman paljon. Kantelijan mukaan hän ei myöskään saanut peittoa ja tyynyä. Hän ei myöskään saanut nukuttua, koska häntä paleli, kun sellissä oli niin kylmä ja täysi valaistus oli päällä koko ajan. Vasta seuraavana aamuna vartija, joka ei ollut edellispäivänä paikalla, toi hänelle selliin peiton ja tyynyn.

Apulaisjohtajalta saadussa selvityksessä todettiin, että tarkkailuun sijoitettu vanki saa eristyssellivaatetuksen, eli Rikosseuraamuslaitoksen ohjeiden ja hankkimien mukaiset ns. repijän vaatteet, paita ja housut, joista ei voi tehdä hirttäytymiseen soveltuvaa köyttä sekä tarvittavat petivaatteet eli peitto, tyyny ja patja, joista ei voi tehdä hirttäytymisvälineitä. Tarkkailusellin lämpötila on vakio ja automaattinen kiinteistövalvontajärjestelmä ilmoittaa poikkeuksista. Tällaista poikkeusilmoitusta ei ole kyseisenä aikana tullut ja huoneen lämpö oli ollut normaali. Selvityksen mukaan tarkkailusellissä pidetään valot päällä valvonnan vuoksi.

Vankilan johtajan selvityksessä todettiin, että sopivan kokoiset vaatteet toimitettiin kantelijalle mahdollisimman pian. Selvityksen mukaan kantelijan koko lienee ”pienehkö vankivaate” ja vankivaatteet ovat pikemminkin mitoitukseltaan väljiä kuin tiukkoja. Tallennetta ei eristysajalta eikä esimerkiksi vuodevaatteiden tuonnista ole, mutta Mikkelin vankilassa tarkkailueristetyille vuodevaatteet toimitetaan viivytyksettä hänen tilanteensa mukaan. Selvityksen mukaan tässä tapauksessa ei ole menetelty toisin. Kantelijaa kohdeltiin tasapuolisesti ja muiden vankien kanssa samoilla menettelytavoilla.

Lisäselvityspyynnössä oli pyydetty toimittamaan myös nimenomainen kannanotto kantelijan väitteeseen siitä, että hänelle annetut vaatteet olivat liian pieniä eikä hän pyynnöstään huolimatta saanut isompia vaatteita. Asiaan ei saatu muuta selvitystä kuin edellä mainitut selvitykset.

Lisäselvityspyynnössä pyydettiin selvitystä siitä, onko vartijaa, jonka kantelija kertoi tuoneen aamulla 23.11.2015 hänelle vuodevaatteet, kuultu asiassa ja mikä on hänen näkemyksensä kantelijan tältä osin kertomasta. Asiaan ei tältä osin ole saatu mitään selvitystä.

Lisäselvityspyynnössä pyydettiin selvitystä myös siitä, onko valvontakameratallenteesta tarkastettu, milloin kantelijalle on toimitettu vuodevaatteet. Lisäksi pyydettiin toimittamaan valvontakameratallenne siltä ajalta, kun kantelija oli eristysosastolla, jos tallenne on vielä olemassa. Apulaisjohtajan selvityksen mukaan kameratallennetta ei enää ole, koska tallennusaika on noin 1,5 kuukautta.

3.4.3

Kannanotto

Kantelija on esittänyt varsin yksityiskohtaisia väitteitä kohtelustaan ja olosuhteistaan tarkkailusellissä. Erityisen vakavia ovat kantelijan esittämät väitteet siitä, että hänelle ei olisi annettu asianmukaista vaatetusta ja vuodevaatteita.

Vankilan puolesta selvityksiä ovat antaneet vankilan johtaja ja apulaisjohtaja, jotka kumpikaan eivät ole olleet henkilökohtaisesti tilanteessa paikalla. Heillä ei siten voi olla havaintoihin perustuvaa tietoa siitä, mitä tilanteessa on tapahtunut. Apulaisjohtaja selvityksessä selvästi todettiin, että se perustui hänelle syntyneestä käsityksestä hänen käymistään keskusteluista tapauksessa osallisena olleen henkilökunnan kanssa. Kuten edellä jo totesin, selvityksestä ei ilmennyt edes keiden kanssa hän oli keskustellut ja kuka oli kertonut mitään. Vankilan johtajan selvityksestä ei myöskään ilmene mihin hänen kannanottonsa tapahtumista perustuvat.

Kantelun kohteille on varattava mahdollisuus tulla kuulluksi. Vankilan johtajaa pyydettiin hankkimaan selvitystä tapaukseen osallistuneilta virkamiehiltä. Tällaista selvitystä ei ole pyynnöstä huolimatta toimitettu. Vankilan selvityksistä ei ilmene syytä siihen, miksi selvitystä tapahtumista ei ole hankittu tapahtumaan osallisena olleilta virkamiehiltä.

Saadusta selvityksestä ei myöskään ilmene mihin toimenpiteisiin vankilassa on ryhdytty kantelijan väitteen todenperäisyyden selvittämiseksi siitä, että tapahtumiin osallistumaton vartija olisi tuonut hänelle seuraavana aamuna vuodevaatteet. Väitteen todenperäisyyden selvittämisen ei pitäisi olla erityisen vaikeaa ja työlästä, vaikka ajankohdan kameravalvontatallenteita ei enää olisikaan käytössä.

Valtioneuvoston vankeudesta antamassa asetuksessa on määritelty mitä vangin tarkkailuun sijoittamisesta on kirjattava. Säännöksen tarkoituksena on se, että jälkikäteen kirjauksista voidaan tarkastaa, miten tapauksessa on menetelty. Kantelijan tapauksessa ei ole tehty tarkkailu koskevaa päätöstä eikä kyseisiä kirjauksia.

Vankila on menetelty useissa kohdin virheellisesti kantelijan tarkkailuun sijoittamisessa ja sen toimeenpanossa, kuten edellä on ilmennyt. Tämä osaltaan herättää epäilyksiä siitä, miten hyvin vankilassa tunnetaan tarkkailua koskevat säännökset ja miten hyvin niitä noudatetaan. Ilman riittävää asiaa koskevaa selvitystä ei voida siten mitenkään olettaa, että kantelijan kohtelussa olisi noudatettu muita tarkkailun täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä.

Kantelija on esittänyt yksityiskohtaisen ja tarkettavissa olevan väitteen siitä, milloin hän on saanut peiton ja tyynyn ja pyysin vankilaa nimenomaisesti selvittämään väitteen todenperäisyyden. Kuten edellä ilmenee, vankila ei ole toimittanut pyytämäni selvitystä asiasta. Edellä todetun perusteella pidän kantelijan kertomaa vankilan kertomaa

uskottavampana siinä, että kantelija on ollut ilman tyynyä ja peittoa koko yön ja ne on annettu hänelle vasta seuraavana aamuna. Selvydeksi myös todettakoon, että kantelijan tapauksessa ei selvästikään ole ollut myöskään perusteita olla antamatta vuodevaatteita.

Kantelija on esittänyt yksityiskohtaisia väitteitä myös siitä, millaisia vaatteita hänelle on annettu haltuun. Vankila ei ole pyynnöstäni huolimatta toimittanut tapaukseen osallisena olleen henkilökunnan selvitystä kantelijan väitteelle siitä, että hänelle annetut vaatteet olivat liian pieniä eikä hän pyynnöstään huolimatta saanut isompia vaatteita. Apulaisjohtajankin selvityksessä todetaan ainoastaan yleisesti, että ”tarkkailuun sijoitettu vanki saa aina eristysseivaatetuksen”. Katson, että vankila ei ole esittänyt riittävää selvitystä siitä, että kantelijan väitteet eivät pitäisi paikkaansa. En voi siten tältäkkään osin päätyä muuhun kuin siihen, että pidän kantelijan kertomaa vankilan kertomaa uskottavampana.

Edellä todetun perusteella pidän siten uskottavana myös kantelijan väitettä siitä, että hänellä on ollut yöllä kylmä ja että hän ei ole saanut nukuttua. Pidän erittäin uskottavana, että kantelijalla on ollut kylmä olleessaan vähissä vaatteissa ja ilman peittoa yöllä talviaikaan eristysseiväissä, vaikka kiinteistövalvontajärjestelmä ei olisikaan antanut poikkeusilmoitusta lämpötilasta.

Kantelun mukaan sellissä oli yöllä täysi valaistus päällä. Selvityksessä myönnetään, että sellissä on ollut valot päällä koko yön. Tarkkailussa vankia valvotaan ympärivuorokautisesti kameravalvonnalla, eikä sellin valoja voida siten sammuttaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö sellin valaistusta voitaisi ja tulisi himmentää yöajaksi siten, että se valvonnan lisäksi mahdollistaa myös vangin nukkumisen, ellei tapauskohtaiset valvonnalliset syyt sitä estä. Mikkelin vankila on juuri peruskorjattu, joten tarkkailusellin valoissa on todennäköisesti himmenin. Kantelusta ei ilmene, että kantelija olisi pyytänyt himmentämään sellin valoja. Käsitykseni mukaan, jos vanki pyytää valojen himmentämistä, tähän tulisi lähtökohtaisesti suostua. Pidän myös perusteltuna, että vangilta tarvittaessa kysytään, haluaako hän valoja himmennettäväksi, jos vanki ei itse sitä osaa pyytää.

Tulen esittämään, että kantelijalle maksettaisiin tapauksen johdosta hyvitystä aiheettomasta tarkkailuun sijoittamisesta ja sen aikaisista olosuhteista.

3.5

Apulaisoikeusasiamiehen selvityspyyntöihin vastaaminen

Oikeusasiamiehen tiedonsaantioikeudesta säädetään perustuslain 111 §:ssä. Sen mukaan oikeusasiamiehellä on oikeus saada viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 9 §:n mukaan oikeusasiamiehen on ennen asian ratkaisemista varattava valvottavalle tilaisuus tulla asian johdosta kuulluksi, jos on syytä olettaa, että asia antaa aiheutta arvostella valvottavan menettelyä.

Kuten edellä monessa kohtaa ilmenee, Mikkelin vankila ei ollut toimittanut kaikkia siltä pyytämiäni selvityksiä.

Vankilan johtajan ja apulaisjohtajan huomiota kiinnitetään siihen, että eduskunnan oikeusasiamiehelle toimitetaan hänen pyytämänsä selvitykset. Vankilan johtaja vastaa viime kädessä siitä, että hänen alaisensa virkamiehet antavat vankilalta pyydetyt selvitykset.

3.6

Mikkelin vankilan toiminnan arviointia

Kantelijan tapauksessa on menetelty selvästi lainvastaisesti siinä, että hänet on sijoitettu tarkkailuun ilman tarkkailuun sijoittamista koskevaa päätöstä, tarkkailuun sijoittamisen edellytykset eivät ole täyttyneet eikä tarkkailuun sijoittamisesta ole ilmoitettu terveydenhuoltohenkilökunnalle. Kantelijan tarkkailun toimeenpanossa ja sen olosuhteissa on ollut paljon moitittavaa, kuten myös henkilöntarkastuksen suoritustavassa. Näiden lisäksi minulla on ollut huomautettavaa henkilökunnan toimintatavassa toimivaltuuksien ja voimakeinojen käytössä.

Edellä todetusta huolimatta vankilasta toimitetuissa selvityksissä ei oltu nähty mitään moitittavaa vankilan henkilökunnan toiminnassa asiassa. Vankilan johtajan on selvityksessään todennut, että kantelijan eristysosastolle vienti, henkilöntarkastus ja kohtelu vaikuttavat hänen suorittamien tutkimusten mukaan tapahtuneen siten, kuin nämä toimet Mikkelin vankilassa yleisesti suoritetaan eikä niiden yleisessä toteutustavassa ole huomautettavaa. Vankilan johtaja katsoikin, että kantelu on aiheeton.

Käsitykseni mukaan asiassa ei ole kyse vain yksittäisestä tapauksesta, jossa on menetelty säännösten vastaisesti. Olen myös aikaisemmin päätöksessäni (26.11.2015, 4740/4/14) antanut vankilalle huomautuksen lainvastaisesta menettelystä tapaamiskiellon tiedoksiannon osalta. Tapauksessa totesin, että ”hallintolaki on yksi tärkeimmistä rikosseuraamusviranomaisten toimintaa ohjaavista yleislaeista. Pidän huolestuttavana, jos vankilan johto ei osaa soveltaa sitä tai ei edes tunne sen sisältöä, kuten tämän kantelun perusteella vaikuttaa. Asiassa jäi epäselväksi, oliko Mikkelin vankilan tapaamiskiellon päätöstä tehtäessä tiedossa edes se, että tutkintavankeuslain ja vankeuslain mukaan myös vangin tapaajalla, joka on määrätty tapaamiskielltoon, on asiassa muutoksenhakuoikeus”.

Asiassa herää epäilyksiä myös siitä, onko tapauksessa voinut olla kyse ainoastaan siitä, että vankilassa ei ole tunnettu tai osattu soveltaa tapaukseen koskevia säännöksiä, vai onko toiminnassa ainakin osaltaan ollut kyse myös kantelijalle annetusta ”opetuksesta” hänen niskuroinnistaan.

Vankilan johtajan tehtäviin kuuluu huolehtia siitä, että vankilassa toimitaan säännösten mukaisesti sekä puuttua henkilökunnan toimintaan, mikäli näin ei menetellä. Kiinnitän vankilan johtajan huomiota siihen, että kaikessa vankilan toiminnassa ja vankien kohtelussa noudatetaan säännöksiä.

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan Mikkelin vankilalle huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdissa 3.2.3 ja 3.4.3 ilmenevästä lainvastaisesta menettelystä tarkkailuun sijoittamisessa ja tarkkailun olosuhteissa. Tässä tarkoituksessa lähetän Mikkelin vankilan johtajalle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Saatan vankilan tietoon lisäksi kohdassa 3.1.3 esittämäni käsityksen toimivaltuuksien ja voimakeinojen käytöstä, kohdassa 3.3.3 esittämäni käsityksen henkilöntarkastuksen suorittamisesta ja kohdassa 3.4.3 esittämäni käsityksen valojen himmentämisestä tarkkailussa.

Saatan lisäksi edellä kohdassa 3.5 todetun oikeusasiamiehen selvityspyyntöihin vastaamisesta Mikkelin vankilan johtajan ja apulaisjohtajan tietoon ja huomioitavaksi vastaisen varalle. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni vankilan johtajalle ja apulaisjohtajalle.

Saatan lisäksi edellä kohdassa 3.6 todetun säännösten noudattamisesta ja sen valvomisesta vankilan johtajan tietoon ja huomioitavaksi.

Lähetän päätöksen tiedoksi myös Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskukselle ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.

Lisäksi totean seuraavaa.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa tehdä toimivaltaiselle viranomaiselle esityksen tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi. Oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä on myös katsottu, että oikeusasiamies voi perusoikeuksien valvontatehtävänsä puitteissa tehdä perusoikeuksien loukkausten johdosta hyvitysesityksiä.

Tapauksessa vanki on ollut sijoitettuna tarkkailuun ilman tarkkailuun sijoittamista koskevaa päätöstä ja muutenkin ilman tarkkailuun sijoittamiselle asetettujen edellytysten täyttymistä. Vangin olosuhteet tarkkailun aikana olivat myös säännöstenvastaiset ja hänen ihmisarvoaan loukkaavat, vaikka ne eivät täytäkään ilmeisesti EIS 3 artiklan edellytyksiä. Pidän tapausta EIS 8 artiklassa ja perustuslain 10 §:ssä turvautun yksityiselämän kunnioituksen suojan kannalta ongelmallisena. Vangin tarkkailuun sijoittamisen aika on otettu huomioon kurinpitorangaistusta mitattaessa ja muistutuksen on katsottu olleen riittävä seuraamus järjestysrikkomuksesta. En pidä tätä kuitenkaan riittävänä huomioimisena tässä tapauksessa. Esitän, että Suomen valtio maksaa kantelijalle hyvitystä perusteettomasta tarkkailuun sijoittamisesta. Perustelen tätä esitystäni vielä seuraavasti.

Voimassa olevan vahingonkorvauslain mukainen korvausvastuu on niin pitkälti rajoitettua, että sääntelyn ei voi sanoa tarjoavan tehokasta oikeussuojakeinoja perus- ja ihmisoikeusloukkausten hyvittämiseksi. Käsitykseni mukaan tässä tapauksessa on tulkinnanvaraista tulisiko kyseeseen esimerkiksi vahingonkorvauslain mukainen niin sanottu kärsimyskorvaus, joka edellyttäisi sitä, että kantelijan ihmisarvoa on tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta vakavasti loukattu.

Ihmisoikeussopimuksen 13 artiklassa, joka on meillä lain tasoisesti voimassa, on kuitenkin taattu oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ihmisoikeusloukkauksissa. Kärsimyskorvaus on eräissä tapauksissa mahdollista perustaa siihen. Korkeimman oikeuden ratkaisut KKO: 2008:10, KKO:2011:38 ja KKO 2012:81 osoittavat, että vahingonkorvauksesta tai hyvitystä on mahdollista suorittaa perus- ja ihmisoikeusloukkauksen perusteella myös ilman kansallisen lainsäädännön nimenomaista tukea.

Edellä mainitussa tarkoituksessa lähetän Valtiokonttorille jäljennöksen tästä päätöksestäni. Valtiokonttoria ilmoittamaan minulle viimeistään 1.2.2017, mihin toimenpiteisiin esitykseni ihmisoikeusloukkauksen hyvittämisestä on antanut aihetta.